

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на

ВЕЛИЧКА ГЕОРГИЕВА ЧАУШЕВА –

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ, ДЕПАРТАМЕНТ „МУЗИКА“,

на тема:

„Мястото на българския песенен фолклор в слуховото развитие на подрастващите. Възможности за приложението му в съвременното образователно пространство“

**за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство**

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. дн Марияна Булева-Петрова

Катедра „Музика“, Педагогически факултет,

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Дисертационният труд на Величка Георгиева Чаушева е насочен към защита, като са спазени всички изисквания от *Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България* и *Наредбата за развитие на академичния състав на НБУ*. Представеният текст и научни публикации покриват Минималните национални изисквания.

Разработката е в общ обем от 202 страници и се състои от увод, четири глави, заключение, цитирана и използвана литература, включваща 141 източника, от които 140 на кирилица, три приложения.

Темата на дисертацията е вдъхновена от професионалния интерес на авторката както към възпитанието на децата, така и към българския фолклор. Величка Чаушева притежава богат педагогически опит в преподаването на народно пеене на ученици от различни възрасти. Изучавала е тази специалност в средното и висшето си образование, била е ръководител на вокална група, както и организатор на концерти и проекти. В основата на изследването стои тезата, че „... реализацията на целенасочено организирано възпитание и обучение на съвременното дете, поставено в условията на твърде разнообразна звукова среда, изисква по-силното застъпване на детския

музикален фолклор като задължителен репертоар в образователните програми“ (с. 8) и се отстоява следното убеждение: „Най-достъпният и ефективен път за увличане на децата в магията на българския музикален фолклор е запознаването им с народните песни още в детската градина.“ (с. 7)

Авторката открива пресечната точка на своите мотиви и убеждения в идеята за обучение по „конкретни методически стъпки – модели“, които се съгласуват в система за „изграждане и надграждане на слухов опит у децата в ранна възраст чрез българския песенен фолклор“ (с. 6). Предметът на разработката може да се определи като винаги актуален и значим. Факт е, че въпросът за ролята на народнопесенната традиция е вълнувал мисълта и е вдъхновявал методическите търсения на всяко едно поколение български музикални дейци и педагози. Както се подчертава в дисертацията, у нас са положени много „грижи и старание в разработването на методи и системи за осъществяването на музикалното възпитание и обучение на подрастващите със средствата на българския музикален фолклор“ (с. 7). Според нея обаче проблемът не е получил своето практическо решение, особено що се отнася до предучилищното музикално възпитание. Основателно Величка Чаушева уточнява, че това решение е възможно, ако преподавателите имат и знание, и мотивация, и педагогически компетентности. Поставя се и въпросът за отношението на директорите към този проблем, за да бъде създадена необходимата среда, която да стимулира фантазията, експериментите, иновациите.

В увода на дисертацията коректно са представени обектът, предметът и целта на изследването. Специално ще открия прецизната формулировка на изследователските методи, които активно работят в текста. Мисля, че е било необходимо по-внимателно формулиране на хипотезите, за да не се достига до тяхното доказване чрез предположения. Също така амбициозните многобройни задачи надхвърлят проблематиката на дисертационния труд и предпоставят известното й разсейване в първите две глави. *Но като цяло уводът показва ясна и дълбоко мотивирана концепция, както и стремеж за осмислянето ѝ в максимално широк контекст.*

Център на дисертационното изследване е **трета глава „Музикалнoслуховo възпитание на подрастващите чрез българския песенен фолклор“**, тъй като в нея е изложена разработената авторска система от модели. Стабилна основа за конституирането на цялостен модел е задълбоченото познаване на разработките на Асен Диамандиев, Пенка Минчева, Славка Петкова-Марчевска и други. Много е важно да се подчертае, че моделът е замислен и апробиран в условията на извънкласна

дейност – вокална група от деца на различна предучилищна възраст. Това предоставя творческа свобода на ръководителя и възможност за работа по собствена методика с избран от него алгоритъм от музикални дейности и песенен репертоар. Още във втора глава Величка Чаушева е задава и останалите предимства на работата във вокална група, коментирайки метода на подражанието: “Този присъщ начин за предаване на традиционната култура би могъл да се изрази в това заучването и овладяването на народните песни да не бъде само еднопосочен процес от преподавател към „ученик“, а и между самите деца. Малките да „чуват“ пеенето на по-големите.“ (с. 85)

Интерес предизвиква първият етап на предложения модел, озаглавен „вместо разпяване“. Обичайните задачи на разпяването тук са обогатени с „допълнителни функции, които подпомагат изключително детското слухово развитие – по отношение на ладовия и метроритмичния усет, мелодичния, динамичния и тембровия слух“ (с. 138). Идеята е „вместо разпяване“ да се започне с настройване на детския слух и глас към ладовите особености на българските народни песни. В предложените текстове на мелодическите модели се включват като „лирически герои“ детето, неговата майка, баща, баба, дядо, кака, батко.

Величка Чаушева предлага игра, която се базира на древното антифонно пеене (в случая между ръководител и дете). Игровият подход залага на диалогичността, като текстът се обновява при пеенето на учителя, а детето отговаря с едни и същи думи. Така в поредица от сюжетно свързани фрази музикалното пространство се прекосява чрез дълбинно залегнали в старите култури звукореди. Първоначално това се случва в границите на тетрахорда: дорийски (наричан от авторката „еолийски“, което следва да се коригира при бъдещи публикации), йонийски, фригийски и хроматичен (макам хиджас). „Завъртането“ на диалогичния модел дава възможност на всяко дете да участва индивидуално, а всички деца в групата многократно да се вслушват в интонационните промени. Моделът се надгражда чрез възпроизвеждането му в различни метруми и чрез разширяване на тоновия обем.

Считам, че идеята е изключително плодотворна, гарантираща слухов опит и вокални умения в целия спектър от ладови разновидности, характерни за българския фолклор. Ето защо мисля, че предложеният подход (независимо дали под формата на разпяване, или като игрово упражнение) би могъл да има много по-широк спектър на приложение и в общото образование, и в професионалните занимания по солфеж и то – не само при деца, но и при обучението на бъдещи педагози.

Вторият етап – „същинска работа“ – е представен предимно чрез конкретни предложения за песенен репертоар. Отстоява се убеждението (вероятно придобито по опитен път), че децата не бива да се ограничават по отношение на по-сложни метруми и ладове, за да се оползотворят възможностите на детската възприемчивост за натрупване на богати музикални представи. В обобщението на авторката се заявява: „В хода на изложението бе изказана идеята вниманието на втория етап да се насочи преди всичко върху развитието на мелодическия слух, ладовия усет, метроритмичния усет и в някаква степен усета за многогласие на подрастващите. Всички те, без последния, бяха проследени в нотните примери на предложените народни песни.“ (с. 142) Надявам се, че в бъдеще този раздел от дисертацията, както и съответното Приложение 2 ще бъдат база за създаване на методически пособия.

Четвърта глава **„Анализи за мястото на българския песенен фолклор в днешната музикално-възпитателна система на предучилищното образование“** предлага анализ на проведени анкети (дадени в Приложение 3). Те обхващат участниците в разглеждания обучителен и възпитателен процес – самите деца, техните родители, както и по-голяма извадка от музикални ръководители от страната. Прилагането на анкетния метод по такъв въпрос е важна, но трудна изследователска задача и е много спорно доколко отговорите могат да представляват надежден доказателствен материал за изводи. Затова и хипотезите получават всъщност хипотетично доказателство. Но като цяло усилието да се постигне обратна връзка и да се разсъждава върху корелациите между деца – семейство – музикални ръководители има своето съществено място в изследване, което предлага и апробира методически модел.

Първите две глави са посветени на идеята да се подсигури богата информация за значението и приложимостта на фолклора в музикалното образование и възпитание, да се проучат традициите (както в България, така и по света) и да се осмисли битието на фолклора „в новите обществени условия и практики“ (с. 62). За целта във втора глава са въведени понятията „класически“ и „не-класически“ фолклор (които обаче не намират приложение в следващите глави). Натрупването на широка осведоменост в голям историко-географски диапазон е принципно необходимо в хода всеки изследователския процес. Ако обаче авторката предприеме цялостно публикуване на разработката, бих отправила следните препоръки:

1. Текстът не се нуждае от обговарянето на общоприети ценности или на познати за професионалната общност термини (фолклор, култура, изкуство, сцена,

глобализация...), а също и от прекомерно обстоятелствени исторически проследявания (които неведнъж са извършвани в българското музикознание). Считаю, че разработката ще спечели, ако първите две глави се концентрират върху онези явления и факти, които по-пряко водят към изследователския предмет като непосредствено предходен опит или актуален контекст. Като положителен опит на авторката в това отношение ще посоча таблиците в Приложение 1, които са много добре замислени и реализирани, а в началото на глава трета съответните издания са представени с необходимите анализи и коментари, пряко свързани с темата.

2. Необходимо е да бъде включен анализ на актуалната образователна концепция и съответната учебна документация.

3. Разработката се нуждае от прецизиране на терминологичния апарат и от корекции в определянето на някои от разглежданите звукореди и на примерите в 7/16.

Авторефератът на дисертацията е изработен много добре и изцяло разкрива съдържанието на дисертацията. Величка Чаушева е реализирала 3 публикации по темата. Представени са 7 приноса, част от които са със систематизационен характер и затова ще открия първия и последния, които могат да получат приложение и да вдъхновят бъдещи разработки: „предлагане на система от модели за формиране и развитие на музикални способности у децата в ранна възраст чрез българските фолклорни интонации“, „представяне на модел за работа на базата на гласно-инструментална основа“.

В изследването е вложен много ентузиазъм и посветеност на идеята за съхраняване на българския музикален фолклор чрез грижата към всяко ново поколение, което от ранна детска възраст трябва да бъде „потопено“ в народнопесенната традиция. Вложени са и усилия по проучване на източници от сферата на етномузикологията, педагогиката, историята на образованието, както и в подсигурияването на емпирична база от данни, обработени статистически и с метода на контент-анализа.

В заключение предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Величка Георгиева Чаушева образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство.

04. 01. 2022

**Рецензент:
(проф. дн Марияна Булева)**